

Manuel Lekuona

El Diario Vasco, 1987-08-02: 60.

Oiartzungo "Etxetxiki" baserrian jaio zen orain 93 urte, eta lehen letrak "Morrontxona"n ikasi zituen; orduan herriko 100 etxe eta 500 baserrietan 4.000 oiartzuar bizi zirenean.

Geroztik egin ditu on Manuel Lekuonak ikas-lanak jaso ditu zama handiak gerran; herriari itsasita bizi izan da beti, Inazio Deuna bezperan joan zaigun arte, bere herriaren eta bere Elizaren zerbitzuan. Eliza izan zuen bere lehen eta azken bokazioa. Deia, Migel Antonio Iñarra osaba-apaiza izan zen; euskal idazle hau Pasai Antzion apaiz zazpi urtez ari eta bertan hil zenean, kutxabete liburu utzi zion.

Horiek izan zituen on Manuelek lehen liburuak.

Apezkuntzarako irakasketak Baliarrainen hasi zituen; dagoeneko han zeuden Joxe Migel Barandiaran eta Dabid Esnal. Gero, Gasteizeko euskal giro makalera, baina 1915an maisutzan ari zirela, antola zituzten euskal klaseak: Pildainek erdaraz egindako dotrina ere don Manuelek euskaratu zuen, eta "Orixe", Azkue, Altube eta Eguskitzak onartu zuten hau izan genuen Errepublikara garaiko haurrok; "Aitzol" Mixiolaritzako lanetan ari zela eskatu zion dagoeneko euskal arloetan maisu zen don Manueli laguntza, eta ordukoak dira, baitere, "Kardaberaz" taldea sortu eta apaizgaiak euskaraz alfabetatzeko egin zituen lehen ahaleginak.

Gerra madarikatu hura gure bizkarretan lehertu zigutenean, larri ibili zen.

Mateo gotzaiarekin Arabako herrixka batean bixita pastoralean zebilen, eta Gasteizera itzuli nahi izan zutenean, ohar bi, eta latzak! jaso zituen Gotzai jaunak: 1) Zuzenean Burgos-era abiatzeko, eta 2) Ez joateko, bidean hiltzeko asmoa zutela. Azkenean, Generalak Frantzira herbesteratu zuen Gotzaia, eta don Manuel, salaketak dagoeneko hasiak zirenez, gero, laster jakin zuen bere anai Martin, txikiena, zortzigarrena. Errenderian apaiz zegoela hemen hartu eta, Hernanin hil zutela, eta Julian, zazpigarrena, Oiartzundik eraman eta Gaintxurizketa-Lezo aldean bota zuela. Don Manuel, Lasarten, Brigidetako konbentuan ezkutatu zuten, ahaztutzeko ez diren "lau urte eta bost hilabetez"; hementxe idatzi zituen Lasarteko eta Oiartzungo historiak, eta gero *Egan*-en argitaratu zizkieten Hamabi Kantak ere, hamairugarrena zentsurak jan bazuen ere. Lasartetik ihesi, Calahorrara, eta han hamalau urte luzetan izan zuen beste apaiz eta kultur-gizonaren lanez gain Berceo eta Vianako Printzearen monografiak idazteko beta.

Artea izan zen don Manuelen beste alderdi ezagun bat.

Bi Greko aurkitu zituen: bat, Gatzagako Dorleta ermitan 1920an, eta bestea Iraetako kapilan, 1926an. Escudero musikari hospatsuak konponsatutako "Zigor" operari hitzak jarri zizkion. Lehen Oiartzungo elizaren historia idatzia bazuen, Andoainen hogeitau urtean Berrozpeko konbentuan eta Pedro Arregiren etxean bizi izandu bitartean herri honetako eliz ederraren historia ere idatzi zigun 1971an.

Jakina da idatzi duen libururik gogoko eta ederrena: *Historia de la Literatura Vasca* (1935) izan dela. Arlo honetan izan duen eragin handietako bat: "Aitzol"en olerkiaren zabalkunde eta eboluzionarako egin zituen lanei bertsolaritzarakoak itsasi zizkiola. Honetarako eragina bere aitagandik jaso zuen don Manuelek: "Nere aita zenak esaten zuena dut nik beti gogoan herriko festetan, egun eder baten osagarri bezala: lehendabizi, Meza nagusi eder bat; bigarren, Pelota partidua, eta arratsaldean, Bertsolariak".

Beste gauza franko adieraziko genuke, lekurik bagenu.

Halere, aipa dezagun, oraindik don Manuelen maitasunetako bat: "Herria, gauza sakona eta errespetagarria da; herri batean, pertsonalitate fisikoak baino Moralak indar gehiago du; herri baten *Hizkuntza*, gure Jaungoikoak egin duen gauza handienetako bat da". Honi eskaini dizkion lan handien artean, *Euskaltzaindia* da bat: 1918an sartu zen, sortu zen une berean; 1950an egin zuen euskaltzain osoaren sarrera (urte gorriak!) irakurri zuen, eta 1966-70an izan zen lehendakari.

Beste izate osoaren muina, Eliza izan du ("Elizari zor diot naizen guztia"): "Gerra denboran –esan zidan behin– gure herrian Eliza izan zen persegitua, gotzai jaunagandik hasita; euskal lanetan egiten genituen pekatu larriak; hemen baziran Franco-ren mendeko zerbitzari batzu, bai noski, baina ez ziren gure herriko apaizen izenean zebiltzenak; gure herriko Eliza jatorra izan zen zampaketa gogor hau sufritu zuena". Honetxegatik izan zuen gaurko gure gotzai don Jose Maria Setien jaunak hiletaren sarrera gisa esan zituen hitz eder askoren artean, *barkamena eskatu zien Elizaren ordezkari bezala, eta Honen izenean, une zail ezagunetan don Manuel eta hau bezalako beste apaiz eta gizonek jasan zituzten zuzengabeko errepresalien garaian defendatzen jakin ez zuelako*. Gotzai jaunak adierazi zuen aurretik, esatera zihoanak garrantzia berezia zuela, eta batzutan hauek ere esan behar direla.

Eta juraia handiarekin, esan egin zuen.

Don Manuelek poz gozoz hartuko zuen zeruan, lurrean bera gotzai zenaren aitortpena.